

อนาคตของผู้ลี้ภัยเวียดนามในเอเชีย

อารง สุทธาศาสตร์

บทความเรื่องนี้ มิได้มีจุดประสงค์ที่จะเสนอรายละเอียดข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยเวียดนาม ซึ่งกระจัดกระจายในประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะรายละเอียดต่าง ๆ นั้น ผู้อ่านสามารถจะหาอ่านได้จากรายงานข่าวหรือเอกสารอื่น ๆ ได้ แต่บทความเรื่องนี้ผู้เขียนใคร่จะเสนอแนวความคิดทางสังคมวิทยาถึงปัญหาและแนวโน้มของปัญหา โดยใช้ข้อมูลเบื้องต้นซึ่งเป็นที่รู้ ๆ กันเป็นส่วนใหญ่ หนังสือทางวิชาการในประเทศไทยมักจะขาดการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ในแง่นี้ ส่วนใหญ่แล้วมักจะเสนอข้อเขียนในรูปของการเสนอข้อเท็จจริงแทรกการวิเคราะห์ประกอบเพียงเล็กน้อย เหมือนกับที่ปรากฏตามหนังสือพิมพ์หรือวารสารทั่วไป มีนักวิชาการน้อยรายที่จะพยายามมองปัญหาในแง่ของทฤษฎี หรือพยายามสร้างแบบจำลองที่จะใช้เป็นแนวในการมองปัญหาในระยะยาวได้

อย่างไรก็ดี การวิเคราะห์ปัญหาผู้ลี้ภัยเวียดนามของผู้เขียนนี้ จะเน้นหนักในแนวของสังคมวิทยา โดยใช้ทฤษฎีและแนวความคิดทางสังคมวิทยาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ซึ่งก็เป็นธรรมชาติอยู่เองที่จะถือว่ามีความสมบูรณ์อยู่ในตัวมิได้ เพราะเป็นการมองปัญหาตามทัศนคติวิชาการด้านหนึ่งในจำนวนหลาย ๆ ทัศนะ

ปัจจัยในการวิเคราะห์

ก่อนที่จะวิเคราะห์อย่างละเอียดถึงปัญหาผู้ลี้ภัยเวียดนามในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้น เราจำเป็นต้องรู้ปัจจัยเบื้องต้นที่สำคัญอย่างน้อย ๒ ประการ ด้วยกันคือ

๑) ลักษณะของผู้ลี้ภัยเวียดนาม ใครคือผู้ลี้ภัยเวียดนาม? และพวกนี้มีลักษณะที่สำคัญๆ อย่างไรบ้าง? เราจะทำนายปรากฏการณ์ได้ดีก็ต่อเมื่อเรามีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับตัวบุคคลที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์นั้น ๆ เท่านั้น

๒) ลักษณะของประเทศหรือสังคมที่เวียดนามลี้ภัยเหล่านั้นอาศัยอยู่ เช่น ลักษณะทางเศรษฐกิจทางสังคมและการเมือง เป็นสิ่ง

สำคัญซึ่งผู้วิเคราะห์จะต้องทำความเข้าใจเสียตั้งแต่ต้น มิฉะนั้นจะเข้าใจปัญหาผู้ลี้ภัยเหล่านั้นไม่ได้ เพราะปัญหานี้เป็นปัญหา *ด้ามมือสองข้าง* ซึ่งเกิดขึ้นจากผู้ลี้ภัยสัมพันธ์กับสังคมที่ตนอยู่ จะเกิดจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นเอกเทศไม่ได้

ใครคือผู้ลี้ภัยชาวเวียดนาม

ผู้ลี้ภัยชาวเวียดนามซึ่งหลั่งไหลเข้าไปสู่ประเทศต่าง ๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประเทศอื่น ๆ หลังจากประเทศเวียดนามได้กลายเป็นคอมมิวนิสต์นั้น แตกต่างกับผู้ลี้ภัยชาวเวียดนามรุ่นก่อน ๆ ถึงแม้ว่าผู้ลี้ภัยรุ่นก่อนและรุ่นปัจจุบันจะมีสัญชาติเวียดนามเหมือนกัน แต่

อย่าลืมนึกว่าสองกลุ่มนี้แตกต่างกันด้วย **ชาติพันธุ์** รายงานข่าวได้ยืนยันตลอดเวลว่าผู้ลี้ภัยเวียดนามรุ่นปัจจุบันซึ่งทะลักออกนอกประเทศเวียดนามนั้น ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศเวียดนาม หรือมีสัญชาติเวียดนาม ดังที่ชาวเวียดนามเรียกรวมๆว่าพวก “ฮั่ว” มิใช่เป็นชาวเวียดนามโดยชาติพันธุ์ หรือโดยสันดานกำเนิด และชาวจีนเหล่านี้ ส่วนใหญ่ก็อยู่ในเมือง มีอาชีพค้าขาย หรือเป็นพ่อค้าคนกลาง ทำนองเดียวกับชาวจีนในประเทศอื่น ๆ แถบเอเชีย ในด้านภาษาและทางวัฒนธรรมนั้นชาวจีนเหล่านี้ก็ยังยึดเอกลักษณ์ดั้งเดิมของตนอยู่มาก คือพูดภาษาจีน ยึดถือวัฒนธรรมประเพณีแบบจีน และสันนิษฐานกันว่ายังมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์จีนอยู่อย่างลึกซึ้ง สังคมเวียดนามเก่าที่ผ่านมานั้นก็มีฐานะทำนองเดียวกับประเทศอื่น ๆ แถบเอเชีย คือสภาพทางเศรษฐกิจที่ตกอยู่ในมือของชาวจีน ชาวเวียดนามแท้ ๆ นั้นอยู่ในชนบทและดำรงชีวิตแบบชาวเกษตรเป็นส่วนใหญ่

ส่วนเหตุผลที่ชาว (จีน) เวียดนามลี้ภัยออกจากประเทศก็ชัดแจ้ง คือไม่เต็มใจที่จะอยู่ในสังคมภายใต้การปกครองของระบบคอมมิวนิสต์ ตามปกติแล้วชาวจีนในเวียดนามประกอบอาชีพค้าขาย มีความคุ้นเคยกับชีวิตในเมือง เป็นอาชีพที่อยู่ในร้าน เดินตลาดหรือเป็นคนกลาง ชาวจีนที่อยู่ในชนบทก็มีบ้าง แต่กระนั้นก็มีความสัมพันธ์

กับชาวจีนในเมืองอย่างใกล้ชิด ไม่ว่าจะด้วยสายเลือด หรือโดยการค้า เมื่อเป็นเช่นนั้น ความรู้สึกของชาวจีนในเวียดนามโดยทั่วไป จึงเป็นความรู้สึกในลักษณะของ **นายทุน หรือพ่อค่านักธุรกิจ** โดยทั่วไป

เมื่อประเทศเวียดนามใต้และเวียดนามเหนือรวมเป็นประเทศเดียวกัน และใช้ระบอบคอมมิวนิสต์ในการปกครองประเทศ ชาวจีนดังกล่าวก็ได้รับผลกระทบอย่างมาก คงจะจำกันได้ว่าเมื่อเวียดนามรวมตัวแล้ว สิ่งแรกที่จะต้องกระทำคือบูรณะประเทศโดยเฉพาะในด้านเสริมสร้างเศรษฐกิจ นั้นหมายความว่า จะต้องระดมประชาชนไปสู่ชนบท การฟื้นฟูชนบทนั้นจำเป็นต้องใช้คนอย่างมหาศาล เพราะในขณะที่เวียดนามอยู่ในภาวะสงครามนั้น สภาพของชนบทประสบความทรุดโทรมมาก แทบจะไม่มีอะไรเหลือ ที่ดินกลายเป็นหลุมเป็นบ่อ และพืชพันธุ์ต่างถูกทำลายราบเรียบ เนื่องจากการถล่มของลูกระเบิดขนาดต่างๆ นอกจากนี้ในยุคสงครามนั้น เวียดนามบริโภคน้ำมันพืชพันธุ์ธัญญาหารมากมาย แต่ไม่ค่อยจะได้เพาะปลูกแทนที่ เนื่องจากการขาดแรงงานและสภาวะไม่อำนวย เมื่อเป็นเช่นนั้นการเสริมสร้างชนบทใหม่จำเป็นต้องใช้แรงงานมากมาย และโหมการทำงานอย่างหนักหน่วงและรวดเร็ว ไม่เช่นนั้นแล้วจะผลิตอาหารไม่ทันกับความต้องการ แรงงานที่อยู่ในเมืองซึ่งส่วนใหญ่

เป็นคนจีนนั้นก็จะได้รับการยกเว้น ยิ่งไปกว่านั้นทันทีที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามใช้ระบอบการปกครองแบบสังคมนิยม ระบบธุรกิจเอกชนและทรัพย์สินส่วนบุคคล ตลอดจนระบบการเงินที่เอื้ออำนวยต่อธุรกิจเอกชนนั้นถูกยกเลิกเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ก็เพื่อจะระดมทรัพยากรทั้งหมดไปสู่การสร้างสรรคเศรษฐกิจชนบท ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ชาวจีนหรือเวียดนามเชื้อจีนในเมือง ซึ่งคุ้นเคยกับอาชีพทางการค้าธุรกิจนั้น ไม่เต็มใจที่จะเปลี่ยนอาชีพ หรือถูกกะเกณฑ์ให้ไปทำงานแบบชาวนาชาวสวนส่วนใหญ่ในชนบท ซึ่งต้องทำงานหนักแต่ขาดผลประโยชน์ตอบแทนส่วนตัว ผลประโยชน์ส่วนใหญ่จะตกเป็นของรัฐของแผ่นดิน ถ้ายอมไปทำงานในชนบทเหมือนกับชาวเวียดนามดั้งเดิมอื่น ๆ ก็จะเป็นการทารุณทั้งทางทางด้านกายและด้านจิตใจ เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวเวียดนามเชื้อจีนเหล่านี้จึงตัดสินใจเลือกทางหนีคืออพยพออกจากเวียดนาม และไปพักพิงอาศัยทำมาหาเลี้ยงชีพในประเทศอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเอเชีย ยุโรป หรือ อเมริกา

การอพยพออกนอกประเทศนี้เท่ากับ “ไปตายเอาดาบหน้า” เมื่อออกนอกประเทศแล้วก็ไม่รู้ว่าจะถึงจุดหมายปลายทางหรือไม่อย่างไร ทุกคนรู้ดีถึงสภาพการเดินทาง ส่วนใหญ่ใช้เรือเล็ก ๆ บรรทุกผู้คนที่เต็มทีและมีสัมภาระหรืออาหาร

การกินเพียงเล็กน้อย เรืออาจจะจมกลางทะเลลึก ทุกคนกลายเป็นเหยื่อฉลาม ทุกคนก็รู้ดี ได้มีการคาดคะเนจากทางการฮ่องกงว่าอย่างน้อย ๕๐% ของ “ชาวเรือ” หนีภัยดังกล่าวจะจมน้ำตายไป ยิ่งกว่านั้น ส่วนใหญ่ไม่เคยแน่ใจเลยว่าตนเองจะได้รับการต้อนรับจากประเทศอื่น ตนเองอาจจะถูกเหยียดหยาม กีดกัน กลั่นแกล้งและทารุณกรรมจากประเทศที่ตนเองจะไปอยู่ ผู้อพยพส่วนใหญ่ตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้ดี

แต่! เมื่อเปรียบเทียบกับการทำงานในชนบทเพื่อสร้างชาติของประเทศเวียดนามแล้ว ชาวเวียดนามเชื้อจีนเหล่านี้เลือก การ อพยพ เพราะว่ามีโอกาสนั้นแตกต่างกัน ถ้าไปอยู่ชนบทและทำงานการเกษตรตามระบอบสังคมนิยมแล้วย่อมหมายถึงการตัดโอกาสหากำไรและสะสมทรัพย์สินส่วนบุคคลโดยสิ้นเชิง ยิ่งไปกว่านั้นตนเองก็ไม่เคยแน่ใจว่าจะสามารถอดทนกับงานที่ไม่ใช่ธุรกิจการค้าได้ แต่ถ้าอพยพไปอยู่ประเทศอื่น ถ้าไม่ประสบเคราะห์จนถึงแก่ชีวิตในระหว่างทาง โอกาสที่ก่อร่างสร้างตัวก็อาจจะมีอยู่บ้างนี้แหละคือสาเหตุหรือแรงจูงใจที่สำคัญของเวียดนามลี้ภัยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นต้นมา

การตัดสินใจอพยพออกนอกประเทศของชาวเวียดนามเชื้อจีนนี้ทำให้เราเห็นชัดว่าชาวเวียดนามเหล่านี้มิได้มีความผูกพันทางใจกับประเทศเวียดนามมากนัก ความรู้สึกรักชาติหรือรัก

แผ่นดิน (เวียดนาม) ตามวิสัยของสมาชิกสังคมนิยมโดยทั่วไปนั้นคงมีน้อย มิฉะนั้นในยามที่ประเทศชาติต้องการระดมแรงงานเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจนั้นคงไม่เลือกการอพยพหลบหนีบ้านเกิดเมืองนอนของตน ตามปกติวิสัยแล้ว มนุษย์เรารักแผ่นดินและรักกลุ่มคนที่ตนอาศัยกำเนิด สำหรับคนที่กลมกลืนทางวัฒนธรรมและวิถีทางอารมณืกับสังคมนั้นอยู่แล้ว การตัดสินใจสละประเทศที่เกิดขึ้นไม่ใช่เรื่องปกติวิสัยสำหรับมนุษย์ จะกระทำก็ต่อเมื่อประสบภาวะบังคับอย่างรุนแรงเท่านั้น เช่น ถูกบีบบังคับโดยอาวุธ หรือประสบความแร้นแค้นจนอด ๆ อดยาก ๆ เมื่อตัดสินใจอพยพหลบหนีบ้านเกิดเมืองนอนเพราะโอกาสแห่งความมั่งคั่งแล้ว ก็ย่อมเป็นเครื่องชี้ว่า ความผูกพันของชาวเวียดนามเชื้อจีนกับแผ่นดินและสังคมนั้นมีน้อยมาก

อย่างไรก็ตาม การไม่ยอมไปทำงานในชนบทภายใต้ระบบการผลิตแบบคอมมิวนิสต์ของชาวเวียดนามเชื้อจีนมิได้เป็นเหตุผลเดียวที่ทำให้เกิดการหลบหนีประเทศ ทางการเวียดนามเองก็มีนโยบายที่จะผลักดันชาวจีนออกจากประเทศเวียดนามด้วย ที่จริงแล้วเวียดนามได้พยายามมาเป็นเวลานานแล้วที่จะผลักดันชาวจีนออกจากประเทศของตน แต่ก็ทำไม่ได้เพราะโอกาสไม่อำนวยพอ ประเทศตกอยู่ในสภาวะสงครามเช่นนั้นเวียดนามก็มีเหตุผลพอที่จะฉวยโอกาสดำเนินการผลักดันชาวจีน อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่แน่ชัดในเรื่องนี้ไม่ปรากฏมากนัก เช่น ผลักดันกันอย่างไร?

ชุมชนบังคับหรือไม่ขนาดไหน? และมีเงื่อนไขต่าง ๆ อย่างไร? รายละเอียดเหล่านี้ไม่ค่อยจะปรากฏต่อโลกภายนอกนอกจากคำบอกเล่าของผู้อพยพที่รอดชีวิตจากการเดินทางฝ่ามหาสมุทร

ลักษณะของสังคมนั้น ออกเฉียงใต้

ชาวเวียดนามอพยพได้กระจัดกระจายอยู่ในประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกือบทุกประเทศ เช่น มาเลเซียเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย สิงคโปร์ ไทย ในบางประเทศมีผู้ลี้ภัยเวียดนามเป็นเรือนหมื่น แต่ในบางประเทศ เช่น ประเทศไทย หรือ มาเลเซีย มีพวกนี้อยู่แล้วเป็นเรือนแสน ถึงแม้ประเทศเหล่านี้พยายามผลักดันไปให้ประเทศที่สาม แต่ประเทศที่สามที่พร้อมจะรับช่วงผู้ลี้ภัยเวียดนามนั้นน้อย และเป็นไปด้วยความยากลำบากมาก ยกตัวอย่างญี่ปุ่น เป็นต้น จนถึงปัจจุบันนี้ญี่ปุ่นรับผู้ลี้ภัยเวียดนามไม่ถึง ๕๐ คน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เป็นที่แน่ใจได้ว่าชาวเวียดนามผู้ลี้ภัยเหล่านี้จะต้องพำนักอยู่ในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นานแสนนาน หรืออยู่กันอย่างถาวร ซึ่งหมายถึงอยู่ในสถานะภาพของชนกลุ่มน้อยในที่สุด เพราะฉะนั้นปัญหาต่าง ๆ ก็เป็นที่คาดหมายของประเทศเหล่านี้อยู่แล้ว

ก่อนที่เราจะวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านสังคมนั้น น่าที่เราจะทำความรู้จักกับลักษณะพื้นฐานบางประการของประเทศเจ้าภาพเหล่านี้เสียก่อน

ประเทศแรกที่น่าจะพิจารณา คือประเทศ มาเลเซีย ประเทศมาเลเซียนี้ประกอบด้วย พลเมืองกลุ่มที่สำคัญ ๆ ๓ กลุ่มด้วยกัน คือ ชาว มาเลเซีย ชาวจีน และชาวอินเดียน ทุกกลุ่มต่างก็ มีอิทธิพลและมีพลังทางกลุ่มอยู่มาก โดยเฉพาะ กลุ่มชาวจีน แต่กลุ่มชนที่ถือว่าเป็นชนกลุ่มใหญ่ คุมอิทธิพลในการการเมือง และมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของประเทศมาตั้งแต่เดิมนั้น คือชาวมาเลเซีย ส่วนชาวอินเดียนนั้นมีจำนวนน้อยที่สุด และมี อิทธิพลน้อยที่สุด

อย่างไรก็ดี ในระยะหลังนี้ทั้งสามกลุ่มนั้น จะมีความขัดแย้งทางเอกลักษณ์มากขึ้นทุกที ฝ่าย ชาวมาเลเซียค่อยๆทวีความสำคัญด้านศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะกลุ่มหนุ่มๆ ซึ่งตั้งขบวนการ “ตะวะห์” (กลับคืนสู่ศาสนา) ขึ้นมา ยิ่งไปกว่านั้นกลุ่มฟื้นฟู มาเลเซียและศาสนาอิสลามก็กำลังกดดันทางการ ให้ใช้บรรทัดฐานทางมาเลเซียและอิสลามมากขึ้น ทุกที่เช่น การก่อตั้งธนาคารเพื่อส่งเสริมการค้า ลูกที่ (มาเลเซีย) หรือ “บูมีบุตรา” เป็นต้น

สำหรับประเทศอินโดนีเซียนี้ก็ยังมีลักษณะ คล้ายกับมาเลเซียในแง่ที่ชนกลุ่มใหญ่เป็นชาว มุสลิม และรองลงมาก็เป็นชาวจีน ส่วนเชื้อชาติ อื่นก็มีไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม สำหรับชาวมุสลิม อินโดนีเซียนี้มิได้ฟื้นฟูความสำคัญทางศาสนา รุนแรงเหมือนกับมุสลิมมาเลเซีย นอกจากชาว มุสลิมทางภาคเหนือของเกาะสุมาตรา ชาวจีนใน อินโดนีเซียจึงมิได้รู้สึกว่าเป็นเป้าโจมตีจากศาสนา อิสลามเหมือนกับชาวจีนในมาเลเซีย

อย่างไรก็ดี ชาวจีนทั้งในมาเลเซียและ อินโดนีเซียมิได้กลมกลืนกับชนกลุ่มใหญ่มุสลิม แม้แต่น้อย ทั้งสองกลุ่มยังยืนหยัดรักษาเอกลักษณ์ ของตนเองอย่างเหนียวแน่น เช่น เอกลักษณ์ ทางภาษา เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความ สำคัญทางประวัติศาสตร์ ชาวจีนทั้งสองประเทศ อยู่กันเป็นกลุ่มเป็นก้อน กลมเกลียว และ พยายามฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมของตนอย่าง ขมกัขม้น นอกจากชาวจีน “บายา” ในมาเลเซีย และชาวจีน “โตโต” ในอินโดนีเซีย ซึ่งถือว่าได้ ฟื้นฟูสภาพความเป็นจีน พยายามรับประเพณี วัฒนธรรมของชาวท้องถิ่น แต่ทั้งสองกลุ่มนี้ก็ รับผิดชอบไม่ได้ไม่หมด นอกจากรับศาสนาอิสลามเสียเลย และแต่ละกลุ่มก็มีจำนวนน้อย ไร้อิทธิพลใด ๆ

สำหรับประเทศสิงคโปร์นั้นก็มีลักษณะตรง กันข้ามกับประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซีย คือ ชนที่ถือว่าเป็นกลุ่มใหญ่เป็นชาวจีน ส่วนชาว มาเลเซียและอินเดียนั้นเป็นชนกลุ่มน้อย และแต่ละกลุ่มนั้นยังคงเอกลักษณ์ของตนเองอย่าง เหนียวแน่น ยิ่งกว่านั้น รัฐบาลสิงคโปร์ก็ไม่เคย ส่งเสริมการกลมกลืนทางวัฒนธรรมใดๆ แต่ กลับใช้ความแตกต่าง ๆ ของทั้งสามกลุ่มเป็น ประโยชน์ในการปกครองบ้านเมือง เช่นกำหนด โควตาของตำแหน่งหน้าที่ทางราชการให้กระจาย ตามอัตราส่วนหรือขนาดของกลุ่มวัฒนธรรมแต่ละกลุ่ม เช่น ผู้ที่เป็นทูตในต่างประเทศนั้น จะต้องต้องมีชาวจีน ชาวอินเดียน และชาวมาเลเซีย เหล่านี้เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม สิ่งคโปร์เองนั้นมีปัญหา ส่วนตัวที่ไม่เหมือนประเทศอื่น คือ เป็นเกาะเล็ก ๆ พื้นที่ประมาณ ๒๕๐ ตารางไมล์ เท่านั้น ใช้รั้วจากมุมหนึ่งไปสู่อีกมุมหนึ่งของประเทศ ใช้เวลาไม่เกิน ๑ ชม. ในภาวะจราจรปกติ นอกจากนั้น สิ่งคโปร์เป็นเกาะที่ไร้ทรัพยากรธรรมชาติใดๆ แม้กระทั่งน้ำจืดซึ่งต้องต่อท่อมาจากประเทศมาเลเซีย ภาวะการบีบรัดอย่างนี้ทำให้ชาวจีน สิ่งคโปร์รู้สึกว่าจะตัดตัวเองออกจากชาวมาเลเซียไม่ได้

ส่วนประเทศฟิลิปปินส์นั้นก็มีปัญหาเกี่ยวกับชาวจีนเช่นเดียวกัน แต่ความรุนแรงของปัญหาชนกลุ่มน้อยนั้นตกอยู่กับชาวมุสลิม โมโร ซึ่งอยู่บนเกาะมินดาเนา ชูลู และปาลาวัน เป็นส่วนใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มใหญ่ คริสเตียนและชนกลุ่มน้อยมุสลิม บางครั้งรุนแรงจนเกือบถึงขั้นแตกหัก จะต้องเจรจาทำความเข้าใจคล้าย ๆ กับเป็นความขัดแย้งระหว่างประเทศ การที่ปัญหาชนกลุ่มน้อยรุนแรงทางด้านฝ่าย คริสเตียนกับมุสลิมนั้นทำให้ปัญหาชาวจีนในฟิลิปปินส์มองไม่ค่อยเห็นเด่นชัด ตามความเป็นจริงแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนและชาวฟิลิปปินส์ดั้งเดิมนั้นก็มีปัญหาไม่น้อยเหมือนกัน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะปัญหาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ คือชาวจีนเป็นกลุ่มที่กำอำนาจทางเศรษฐกิจ ส่วนชาวฟิลิปปินส์ดั้งเดิมนั้น ทำงานด้านเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจนั้น

ทำให้แต่ละกลุ่มมีทัศนคติที่ไม่เป็นมิตรต่อกันนัก

อย่างไรก็ตาม ชาวจีนในฟิลิปปินส์สามารถกลมกลืนกับชนกลุ่มใหญ่ฟิลิปปินส์ได้ง่ายกว่าชาวจีนในมาเลเซียและในอินโดนีเซีย ทั้งนี้ก็เนื่องจากศาสนาคริสต์เป็นตัวเชื่อม สำหรับชาวจีนซึ่งมุ่งความสนใจในการค้าธุรกิจเป็นสำคัญแล้ว สะดวกที่จะนับถือศาสนาคริสต์มากกว่าศาสนาอิสลาม ทั้งนี้เนื่องจากว่าข้อจำกัดของการเป็นนายทุนหรือการแสวงหากำไรโดยไม่มีขอบเขตนั้นมีมากในศาสนาอิสลาม ยิ่งถ้านับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ก็ยิ่งจะมีความสะดวกนานาประการในอันที่จะสร้างสมกำไรและเป็นนายทุนสมบูรณ์แบบ

ประเทศที่น่าสนใจเป็นพิเศษคือประเทศไทยของเราเอง ซึ่งประกอบด้วยชนกลุ่มน้อย จีน มุสลิม ญวน ชาวเขา เขมร เป็นต้น สำหรับชาวจีนนั้นมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจเหมือนกับในประเทศอื่น แต่เป็นที่เชื่อว่าชาวจีนส่วนใหญ่ไม่ได้กลมกลืนกับชาวไทย และกลายเป็นคนไทยเกือบสมบูรณ์แล้ว คือพูดภาษาไทยนับถือศาสนาพุทธ และมีประเพณีวัฒนธรรมเยี่ยงชาวไทย (คือประเพณีวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ของตัวเอง) โดยทั่วไป สำหรับกลุ่มอื่น ๆ ก็เชื่อว่กำลังค่อย ๆ กลมกลืนเข้ากับคนไทยซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ นอกจากชาวมุสลิมเนื่องจากศาสนาอิสลามนั้นมีลักษณะเฉพาะซึ่งกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมอื่นไม่ได้

อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาให้ดีสักซึ้งแล้ว ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในสังคมไทยนั้น เป็นเพียง “ภาพลวงตา” เท่านั้น หรือเป็นเพียง สภาพที่เกิดขึ้นชั่วคราวเมื่อสถานการณ์ไม่อำนวยที่จะเสริมสร้างเอกลักษณ์ของตนเองเท่านั้น แท้ที่จริงแล้ว ชนทุกกลุ่มยังรักษาเอกลักษณ์ของตนอย่างเหนียวแน่น รวมทั้งกลุ่มชาวจีนที่กลมกลืนเป็นคนไทยแล้วก็มี แต่ที่ยังไม่ได้กลมกลืนและพอใจที่จะคงสภาพความเป็นจีนก็ยังมีอีกมาก

สำหรับประเทศไทยแล้วพอใจที่จะเห็นกลุ่มอื่นได้ผสมกลมกลืนกับคนไทยและวัฒนธรรมไทยอย่างสมบูรณ์ ถ้ากลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็กลุ่มชาวจีน ชาวมุสลิม ชาวญวน หรือกลุ่มอื่น ๆ สามารถกระทำได้ดีดังนี้ ก็จะอยู่ในสังคมไทยอย่างปกติสุข แต่ถ้าไม่สามารถที่กลมกลืนดังกล่าวได้ สังคมมักจะไม่ได้ถือว่าเป็นคนไทยหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมากนัก ยิ่งไปกว่านั้นการพยายามรักษาเอกลักษณ์อย่างอื่นนอกจากเอกลักษณ์ไทยมักจะได้รับการต่อต้านจากสังคมไทยอยู่เนือง ๆ โดยให้ชานานนามว่า “แขก” บ้าง “เจ๊ก” บ้าง เป็นต้น

ปัญหาเวียดนามอพยพ

ที่จริงการที่ชาวเวียดนามได้อพยพไปอยู่ในประเทศต่าง ๆ ในเอเชียและประเทศอื่น ๆ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ แก่ผู้เป็นเจ้าของประเทศแน่นอน ปัญหาเหล่านี้อาจจะเป็นปัญหาทางด้าน

เศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรม การศึกษา และทางด้านประชากร ถ้าเราคิดในแง่ที่ว่าจำนวนของผู้อพยพเหล่านี้จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากการกำเนิดและการตั้งญาติพี่น้องเพื่อนฝูงเข้ามาภายหลังแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวก็จะเพิ่มทวีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่บทความเรื่องนี้ประสงค์จะวิเคราะห์เป็นปัญหาเฉพาะด้านสังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนใหญ่

เมื่อพูดถึงปัญหาทางด้านสังคมและทางวัฒนธรรม เรามักจะหมายถึงปัญหากลุ่มชาติพันธุ์สัมพันธ์ หรือปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่ นั้นหมายความว่าเราสนใจปัญหาที่ว่า ชาวญวนอพยพเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กับสมาชิกของสังคมเจ้าของประเทศอย่างไร? ชนกลุ่มน้อยเวียดนามจะยอมรับแบบแผนชีวิตของชนกลุ่มใหญ่มากน้อยขนาดไหน? ชนกลุ่มใหญ่เจ้าของประเทศจะแสดงความรังเกียจเลือกปฏิบัติและกีดกันหรือไม่อย่างไร? และปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จะนำไปสู่ปัญหาอื่นอะไรบ้าง?

ก่อนอื่นเราจะต้องระลึกตลอดเวลาว่า ชาวเวียดนามอพยพรุ่นปัจจุบันนี้ แตกต่างกับเวียดนามอพยพรุ่นก่อน ๆ ที่อพยพออกจากประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เวียดนามรุ่นหลังนี้ส่วนใหญ่เชื้อสายจีน ซึ่งในประเทศเวียดนามเรียกว่าเป็นพวก “ฮั่ว” ชาวฮั่วเหล่านี้ ถึงแม้จะอยู่ในประเทศเวียดนามมาเป็นเวลานาน แต่ก็

ยังสำนึกในเอกลักษณ์ของจีนอยู่มาก เพราะ ฉะนั้นปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจึงไม่เหมือนกับ ปัญหาของญวนอพยพในรุ่นก่อน ๆ มากนัก

ถ้าจะกล่าวกันตรงไปตรงมาแล้ว ปัญหา ญวนอพยพรุ่นหลังนี้ก็คือปัญหาเงินโพ้นทะเล ประเภทหนึ่งนั่นเอง เพียงแต่ว่าเงินโพ้นทะเล เหล่านี้มาจากประเทศเวียดนามแทนที่จะมาจาก ประเทศจีนดังเงินโพ้นทะเลโดยทั่วไป

จริงอยู่ชาวเวียดนามเชื้อจีนเหล่านี้ อาจจะมี เอกลักษณ์เวียดนามติดอยู่ด้วยคือ บางคนอาจจะ พูดภาษาญวนแทนที่จะพูดภาษาจีน หรืออาจ จะยึดประเพณีของเวียดนามหลาย ๆ อย่าง ผู้ อพยพเหล่านี้ อาจจะมีเอกลักษณ์ดังกล่าวได้ ตลอดเวลา นอกจากบางคนซึ่งพูดภาษาเวียดนาม และไม่ค่อยถนัดกับภาษาจีนของตน

ทำไมจึงเชื่อว่าชาวเวียดนามเหล่านี้ อาจจะมี สลัดเอกลักษณ์ของเวียดนามออกไป ? ถ้าสลัด ความเป็นญวน หรือลักษณะของญวน ออกไปแล้ว ก็จะเป็นการง่ายกว่าสำหรับผู้อพยพเหล่านี้ที่จะ ปรับตัวให้เข้ากับสังคมเจ้าของประเทศที่ตนอาศัย อยู่การสลัดลักษณะญวน นั้นมิใช่เป็น ของยาก สำหรับผู้อพยพเหล่านี้ เพราะไม่ใช่เป็นของแท้ดั้ง เดิมของตน ยิ่งไปกว่านั้นประชาชนของประเทศ ต่างๆทางด้านเอเชียก็มีได้มีทัศนคติที่ดีต่อชาว ญวนนัก ชาวเอเชียมักจะนึกถึงชาวญวนในแง่ที่ ว่าเป็นคน “ค่อนข้างจะเขมมโหดไม่ไผ่สันติ ชอบ สงคราม ไม่จริงใจ พุดเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา หา

สัจจะอะไรไม่ได้” เพราะฉะนั้นการยึดลักษณะ ญวนนั้นไม่ใช่เป็นของดีอะไรเลย กลับจะทำให้ ชีวิตความเป็นอยู่ประสบความสำเร็จยากลำบาก

เมื่อสลัดเอกลักษณ์ของความเป็นเวียดนาม แล้ว ผู้อพยพเหล่านี้ก็จะเหลือแต่เอกลักษณ์แห่ง ความเป็นจีนอย่างเดียว ถ้าแสดงตนเป็นจีนอย่าง แท้จริงแล้ว จะเป็นการสะดวกสำหรับเขาที่จะ อยู่อย่างสันติ ที่สำคัญที่สุดก็คือในประเทศต่าง ๆ ที่ตนไปอยู่นั้น จะมีชาวจีนและวัฒนธรรมจีนรองรับ อยู่แล้ว ไม่ว่าจะประเทศไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซียหรือฟิลิปปินส์ และชาวจีน ตามประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ก็คงยินดีที่จะรับกลม- กลืนผู้อพยพเหล่านี้ แต่ถ้ายังคงความเป็นญวน เหลือไว้ ชาวจีนเองก็อาจจะไม่เต็มใจรับเท่าไรเร่ นัก เพราะกลัวสังคมเจ้าของประเทศจะไม่พอใจ เพราะฉะนั้นการทำตัวเป็นจีนดูเหมื่อนจะเป็น ทางเลือกทางเดียว

อย่างไรก็ตาม การสลัดเอกลักษณ์ของ เวียดนามมิใช่จะทำให้ได้ง่ายๆนัก สิ่งที่เปลี่ยนยาก ประการหนึ่ง คือเอกลักษณ์ทางภาษา สำหรับผู้ ที่กำเนิดในเวียดนาม อาจจะถนัดในการใช้ภาษา เวียดนามมากกว่าภาษาจีน เช่นเดียวกับลูกจีนที่ เกิดในประเทศไทย ซึ่งถนัดภาษาไทยมากกว่า ภาษาจีน นอกจากนั้นแล้วยังมีประเพณีวัฒนธรรม บางสิ่งบางอย่าง ซึ่งค่อนข้างไปทางเวียดนามมากกว่า ทางจีน

เพราะฉะนั้นในขณะที่ผู้อพยพยังเป็นครึ่ง เวียดนามครึ่งจีนนี้ก็จะประสบปัญหาสังคมต่าง ๆ พอประมาณ จะเข้ากับเจ้าของประเทศก็ไม่ได้

จะเข้ากับชาวจีนก็ไม่ได้ ยิ่งไปกว่านั้นชาวเวียดนามอพยพที่อยู่เก่าก็อาจจะไม่ยอมรับด้วย เพราะญวนอพยพเหล่านั้นก็เป็นที่ทราบกันว่ายังคงรักษาความสำนึกแบบญวนอยู่มาก ทุกประเทศจะแสดงออกต่อญวนอพยพเหล่านั้นแบบเดียวกันหมด คือรังเกียจและกีดกันในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการศึกษา

ภายหลังจากนั้นผู้ลี้ภัยเวียดนามก็จะค่อย ๆ ปรับตัวเข้ากับสังคมที่ตนอยู่ แต่ผู้อ่านจะต้องไม่เข้าใจว่าผู้ลี้ภัยเหล่านั้นจะกลมกลืนเข้ากับสังคมไทย การสลัดทิ้งวัฒนธรรมเดิมของตนเองเป็นสิ่งปฏิบัติลำบากมากในยุคนี้ แทบจะเรียกว่าการกลมกลืนทางวัฒนธรรมนั้น เป็นไปไม่ได้ทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ นักสังคมวิทยาปัจจุบันนี้ค่อนข้างจะเชื่อว่ามนุษย์แต่ละกลุ่มนั้น พยายามที่จะปกป้องรักษาประเพณีวัฒนธรรมเดิมของตนอย่างดีที่สุด เพราะว่าประเพณีวัฒนธรรมเหล่านั้นเท่านั้นที่มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่เป็นกลุ่มเป็นก้อนได้

แต่ที่ผู้ลี้ภัยเหล่านั้นสามารถสลัดวัฒนธรรมของเวียดนามได้ก็เนื่องจากว่าวัฒนธรรมดังกล่าวไม่ใช่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่แท้จริงของตน และตนเองก็ได้ฝังความรู้สึกรักวัฒนธรรมเวียดนามมากนัก ถ้าเราอ่านเกี่ยวกับผลการวิจัยเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามเชื้อจีนในประเทศเวียดนาม เราจะรู้สึกทันทีว่าพวกเขาเหล่านั้นยังยึดประเพณีวัฒนธรรมจีนอย่างแน่นแฟ้น

เพราะฉะนั้นเมื่อชาวเวียดนามลี้ภัยไปอยู่ในประเทศต่าง ๆ ทางเอเชียแล้ว ผู้อพยพเหล่านั้น

จะกลมกลืนกับสังคมชาวจีนในประเทศนั้น ๆ ในที่สุด และชาวจีนเหล่านั้นก็พร้อมที่จะรับสมาชิกใหม่เหล่านั้น ถ้าผู้ลี้ภัยเหล่านั้นได้แสดงให้เห็นว่าได้สลัดทิ้งความเป็นญวนออกไปโดยสิ้นเชิงแล้ว ซึ่งก็ไม่ใช่ของแท้ดั้งเดิมอะไรของตน

ภายหลังจากนั้นก็ขึ้นอยู่กับสภาพของคนจีนในแต่ละประเทศ สำหรับประเทศมาเลเซียเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซียนี้ ผู้ลี้ภัยเหล่านั้นก็อาจจะคงความเป็นจีนได้ตลอด ปัญหาที่เกิดขึ้นคือปัญหาชาวจีนโพ้นทะเล ไม่ใช่เวียคนามลี้ภัยต่อไป สำหรับประเทศไทยและฟิลิปปินส์นั้น ปัญหาต่าง ๆ อาจจะค่อย ๆ หายไป ทั้งนี้เพราะชาวจีนในสองประเทศนี้สามารถแผ่ร่างอยู่ในสังคมไทยอย่างแนบสนิทเหมือนกับเป็นคนไทยคนหนึ่ง ถ้าเรามองในแง่ความกลมกลืน ชาวเวียดนามลี้ภัยอาจจะกลมกลืนสองขั้นตอน คือขั้นตอนแรกกลมกลืนกับชาวจีน ขั้นตอนที่สองคือกลมกลืนกับชาวไทยตามชาวจีนในประเทศไทย แต่ถ้าชาวจีนในประเทศไทยเหล่านั้นไม่ประสงค์ที่จะกลมกลืน ก็ไม่มีเหตุผลอะไรที่ญวนลี้ภัยเหล่านั้นจะต้องกลมกลืนเข้ากับสังคมไทย ที่จริงแล้วถ้าคงสภาพความเป็นจีนโดยตลอดแล้ว อาจจะได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ดีกว่าเสียอีกดังที่ชาวจีนเป็นอยู่ในปัจจุบันนี้

เอกสารที่ใช้อ้างอิง

- ๑, หนังสือพิมพ์รายวันในประเทศไทย
- ๒, Far Eastern Economic Review
- ๓, Vietnam Courier, The Hoa in Vietnam Hawaii, 1978.